

Sedert 28 juli 1905 was de burchtsite en het kasteel van Brustem eigendom van barones Leon-Karel de Pitteurs-Hiegaerts, geboren Maria-Isabella-Thérèse-Ghislaine barones de Cartier d'Yve, woonachtig te Ordingen. De aankoopakte werd afgehandeld door notaris Nagels van Sint-Truiden.

In 1933 ging het kasteeldomein, dus ook de burcht, over door erfenis-licitatie (01) naar haar oudste zoon Antoine-Jean de Pitteurs-Hiegaerts, °1895-+1962, die te Ordingen woonde.

In 1937 werd het voorhof van de burcht uitgekozen om er het geplande rustoord op te bouwen. De C.O.O. zou voor de 80a 05 ca een prijs van 75.000 F betalen aan de eigenaar Antoine de Pitteurs-Hiegaerts (02). Achteraf werd echter overgeschakeld op een stuk bouwgrond dicht bij de Singel en tussen twee stegen gelegen, dat eigendom was van de C.O.O.

Kasteel en burcht kwamen in handen van zijn broer baron Gerard-Guillaume de Pitteurs-Hiegaerts, die op 29.09.1945 te St-Pieters-Woluwe huwde met barones Marie-Antoinette de Wolf de Moorsel.

Baron Gerard de Pitteurs-Hiegaerts verkocht de burcht, de voormotte en ringgracht op 01 juli 1950 aan de gemeente Brustem (03). Voor de 80 aren betaalde men 50.000 F. Op de voormotte werd een brede trap uitgegraven en op de steile burchtmotte legde men een smalle trap aan om de beklimming mogelijk te maken. Op 28 maart 1956 werden de slottoren en de omwalling door het Bestuur voor Monumenten en Landschappen met dossier 0363/6104 beschermd als monument en als landschap op basis van de wet van 07.08.1931, (art. 1 en 6):
'Op 28 februari 1956 werden beschermd als monument de 'oude slottoren' en als landschap het 'geheel gevormd door oude slottoren en omgeving, namelijk plaats waar een slot stond, samen met de wallen errond'.

De burchtsite ging door gebrek aan toezicht als monument een zekere ondergang tegemoet. De muurpanden brokkelden geleidelijk af. Ravottende bengels en zwermen kraaien ondermijnden het geheel meer en meer. Op 18.03.1966 stelde de Brustemse gemeenteraad voor om de burcht in zijn oorspronkelijke staat te herstellen. Er werden

drie architecten (Jos Creten, Marijs Froyen en Piet Van Mechelen) belast om een ontwerp te maken. Zij onderzochten de site en legden hun bevindingen neer:

- 1.-de fundamenteën waren samengesteld uit een opeenvolging van zandsteen (grés) en mergel.
- 2.-binnenin was er een opeenvolging van: kwarsiet, mergel en baksteen (herstellingen). In de omgeving van de nis waren er 69 gaten van vogelnesten en tussen de bovenste rijen bakstenen waren er 100 gaten in de mergel uitgepikt.
- 3.-de toren had een kleine verbreding van de buitenmuur op elk verdiep. Onderaan waren de muren 2,70 m en 3,15 m dik. De nog bestaande buitenmuren waren 3,70; 5,30; 5,55; 5,30 en 3,90 m lang. De binnendiameter was 7,10 m.

Na een herinnering op 12 mei 1974 werd in 1977 dan toch een ontwerp gestuurd. Op de voormotte zou een park aangelegd worden, de grachten en de toren kregen hierin een functie.

De aandacht voor de Brustemse ruïne werd nog verscherpt in het kader van de activiteiten rond het thema slottorens in Limburg. In een publikatie uit 1970 werd ondermeer gewezen op de fundering van een vierkante toren op de voormotte dicht bij de Singel (04). Dit zou de ingang van het burchtcomplex geweest zijn.

Het gewestplan St-Truiden-Tongeren voorzag sedert 05 april 1977 ten zuiden van de burchtsite een parkgebied met de pastorietuin, de aansluitende weide (perceel 333b) en de hoogstamboomgaard (perceel 298b) die aan de Dorpsstraat en aan de Beekkant reent. Hier treffen we een grote afwisseling aan: bos, grasland, grachten, hagen en hoogstamweide. Het stadsbestuur van St-Truiden liet in 1986 een eerste herwaarderingsstudie uitvoeren door kunsthistorica K.Sironval (05).

Door het Limburgse Intercommunale voor Milieubeheer uit Hasselt en het stadsbestuur werd een inrichtings- en beheersplan van de burchtsite opgesteld door E.Dupae en R. Vanhaeren in 1986 (06).

De burchtomgeving werd geherwaardeerd zowel als getuige van een roemvol verleden als een hedendaags natuurlijk milieu waar planten en dieren in harmonie samenleven.

In mei-juni en juli trof men volgende flora aan in de grachten en oevers van de burchtsite:

-Planten:

- beekpunge: soort van ereprijs, maar krachtiger en steviger.
- bitterzoet: klimplant in het kreupelhout.
- blaartrekkende boterbloem: groeit in slijkerige bodem, éénjarig.
- gele lis: doorlevende plant met wortelstok.
- gele plomp: familielid van de witte waterlelie.
- gewoon sterrenkroos: waterplantje met draadvormige stengel en bladeren die op het water drijven.
- groot moerasscherm: geslacht van tweejarige of overblijvende kruiden, waartoe ook selderij behoort.
- harig wilgenroosje: plant met smalle bladeren en bloemen.
- kattenstaart: kruid met behaarde, lancetvormige bladeren en purperkleurige bloemen.

- kroos: ineengekroeselde plantjes, eendenkroos.
- lidrus: 60 cm hoog, groene ruwe stengels met diepe groeven.
- smeerwortel: langwerpige ruwe bladeren, trossen van buisvormige violette, rode, gele of witte bloemen.
- waterereprijs: plantje met blauwe stervormige bloempjes.
- waterkers: waterplant met geveerde eetbare bladeren, witte bloemen en kersachtige vruchten.
- watermunt: overblijvend kruid met een sterk aroma.
- watermuur: laag onkruid met groene bloempjes.
- waterpeper: éénjarig kruid met scherpe pepersmaak.

-Bomen:

- wilg: boom met smalle lancetvormige bladeren. De buigzame takken worden in de mandenmakerij gebruikt.
- zwarte els: behoort tot de berkachtigen. Er bestaat een zwarte en witte els.

Als fauna trof men in de grachten aan:

- bruine kikker: meest verspreide kikker, die grote kou verdraagt
- waterhoen: een soort zwartbruin kippetje.

Op de burchtheuvel en de aangrenzende taluds groeit heel andere flora. Een duidelijke boom-, struik- en kruidlaag is aanwezig:

-Boomlaag:

- es: familie der olijfachtigen met vergroeide bloembladeren. Deze boom, 30 m hoog, kan 150-250 jaar oud worden, geeft uitstekend, hard, zwaar, duurzaam hout, dat kan gebogen worden zonder dat het inscheurt, breekt of splintert.
- gladde iep: korte dikke stam met bijna verticale hoofdtakken en afhangende fijne twijgen.
- gewone esdoorn: korte stevige stam, dichte, breeduitgroeïende koepelvormige kroon, kan 200 jaar worden.
- hollandse iep: loofboom met eironde, ingezaagde bladeren.
- rode beuk: heeft een gladde, dunne en grijze bast, zomergroene bladeren met getande bladrand, die rood worden.

-Struiklaag:

- aalbes: struik met handlobbige bladeren en bessen.
- éénstijlige meidoorn: doornige heester met grote ingesneden bladeren, trossen welriekende witte bloemen en rode bessen. (Spikkenboom).
- gele kornoelje: plant met gele bloemen en rode vruchten.
- hop: klimplant met lobbige bladeren en pluimbloemen.
- klimop: altijd groene klimplant met hechtworteltjes.
- kruisbes: een doornige heester die groengele bessen.
- Pauls' Scarlet: kleine park- en laanboom met gevulde helder- rode bloemen en met weinig vruchten.
- vlier: tweezaadlobbige plant met vergroeide bloembladeren. Het gekookte bessensap, de vlierstroop, was vroeger een veelgebruikt geneesmiddel.

-Kruidlaag:

- akkerhoningklaver: op klaver gelijkende plant, met lange tros-

- sen van gele welriekende bloemen.
- avondkoekoeksbloem: plant met roze of witte bloemen.
 - berenklauw: plant met witte bloemen en beharde bladeren.
 - bosandoorn: plantengeslacht waarvan de bosandoorn de meest bekende is.
 - dolle kervel: kruid met vertakte stengel en witte bloemen.
 - gewone muur: kruid met groene bloempjes.
 - gewoon kaasjeskruid: groeit op onbebouwd terrein en wegen.
 - gewoon nagelkruid: kruid met drielobbige bladeren.
 - grote brandnetel: plant met brandharen.
 - heggenrank: klimplant met witte bloemen en rode bessen.
 - hennepnetel: netelachtige plant zonder stekelharen.
 - hondsdraf: lipbloemig onkruid met paarsblauwe bloemen.
 - hondspeterselie: plant met drietakkige bladeren.
 - ijle dravik: gras met overhangende pluim.
 - kleine klis: bladeren met purperen bloemhoofdjes.
 - kleefkruid: sterbladig klimkruid met witte bloempjes.
 - klimop-ereprijs: soort klimop.
 - look-zonder-look: soort van tweejarig kruid.
 - maarts viooltje: viooltje met welriekende bloemen.
 - reuzezwenkgras: zwenkend gras met roodachtige aartjes.
 - ridderzuring: vaste plant met groenrode bloemen.
 - robertskruid: sterk geurend kruid.
 - speenkruid: kruid met op de boterbloem gelijkende bloemen.
 - stinkende ballotte: plant met onaangename geur, stinknetel.
 - stinkende gouwe: stinkende goudgele bloemen, in een scherm.
 - zevenblad: zeventallige bladeren en witte bloempjes.

In deze bomen, struiken en kruiden leven volgende vogels:

- winterkoning: bruin, 10 cm lang vogeltje dat overwintert.
- turkse tortel: kleine duif met 4 rijen donkere veertjes.
- merel: zwarte vogel, bekend om zijn fluitend gezang.
- zanglijster: gespikkelde, aangenaam zingende vogel.
- heggenmus: bruin kegelsnavelig zangvogeltje.
- houtduif: wilde in de bossen nestelende duif.
- torenavalk: roodachtig bruine valk met een gebogen snavel.
- kerkuil: een tot op de tenen bevederde nachtroofvogel met krachtige snavel en naar voren gerichte ogen.
- kauw: zwarte kraaiachtige vogel die in torens nestelt.

Langs de oude ringgracht, die nog gedeeltelijk bestaat naast de voormotte, trof men aan:

-Bomen:

- beuk: loofboom met gladde stam en eetbare, olierijke nootjes.
- eik: belangrijk wegens zijn hout. Hij bezit een diepgaand wortelgestel en kan tot 30 m hoog worden.
- es: zie hoger.
- esdoorn: zie hoger.
- linde: decoratieve boom, die een zeer hoge leeftijd kan bereiken. Onder de linde hadden vroeger vergaderingen en rechtspraak plaats.
- olm: meestal grote bomen, 30 à 40 m, snelle groei, geschikt voor beplanting van wegen en straten. Het hout werd gebruikt voor wielnaven van wagens, karren, rijtuigen, trappen en spoorwegwagons.

-els: hout voor triplex, achterwanden van kasten, klompen, borstels en sigarenkistjes.

-Struiken:

-hop: tweehuizige klimplant in de brouwerijen gebruikt.
-karnoelje: struik met kleine gele, witte of rode bloemen.
-meidoorn: zie hoger.
-vlier: zie hoger.

-Kruiden:

-akkerkool: onkruid met kleine gele bloemen.
-berenklauw: sierlijke plant met witte of roze bloemen.
-echte kamille: onkruid met fijnverdeelde, samengestelde bladeren, geelhartige witte bloemen en zweetafdrijvende bloemhoofdjes.
-eenjarig bingelkruid: vergiftig onkruid met langwerpige bladeren en groenachtige bloempjes.
-engels raaigras: de beste grassoort voor weiden.
-duizendblad: plant met lange, fijn ingesneden bladeren en tuilen van witte of rode bloempjes.
-gewone ereprijs: plantje met blauwe stervormige bloempjes.
-glad walstro: plant met trossen kleine citroengele bloemen.
-grote brandnetel: zie hoger.
-gewone duivenkervel: blauwgroene plant met rode bloemtrosjes.
-haagwinde: winde, die iets kleiner is dan de akkerwinde.
-harig wilgenroosje: plantje met roze bloemen.
-hondsdraf: zie hoger.
-hondspeterselie: zie hoger.
-kleefkruid: zie hoger.
-kleinbladige linde: er bestaat ook een grootbladige linde.
-kleine bevernel: ook pimpernel genaamd: plant met langwerpig ronde blaadjes en witte bloemen.
-knoopkruid: knopig kruid met langwerpig lancetvormige bladeren en vuil lichtpurperen bloemen.
-kropaar: voedergras met aartjes in kleine kluwens, tot een eenzijdige pluim verenigd.
-madelief: witte, geelhartige bloem.
-margriet: grote madelief.
-melkdistel: onkruid met gele bloemen en stevige bladeren.
-paardenbloem: samengesteld bloemig onkruid met schaafsgewijs ingesneden bladeren.
-raket: kruisbloemige plant met bladeren, die getande zijslippen hebben en kleine bleekgele bloemen.
-ridderzuring: zuursmakend kruid met lancetvormige bladeren.
-rode klaver: vlinderbloemige voederplant.
-scherpe boterbloem: plant met botergele bloemen.
-slibbladige ooievaarsbek: kruid met roze bloemen en walgelijke reuk.
-smalle weegbree: bladeren in een wortelrozet.
-stinkende gouwe: zie hoger.
-witbol: gras met purperen bloemen en witte pluimen.
-witte dovenetel: lipbloemige plant.
-zevenblad: zie hoger.
-zwaluw tong: wilde boekweit met zwaluwtongvormige bladeren.
-zwarte toorts: zeldzame rijzige plant met hartvormige bladeren en een lichtgele bloemkroon die aan de

voet bloedrood gevlekt is.

Met medewerking van het stadsbestuur en de steun van de Koning Boudewijnstichting en de Nationale Loterij werd de praktische uitwerking van een herwaarderingsproject ingezet (07).

In de maand mei 1988 startten de opgravingswerkzaamheden door de Nationale Dienst voor Opgravingen, onder leiding van archeoloog J.De Meulemeester en in juni-juli werd een rapport van een historisch onderzoek opgesteld door kunsthistoricus Willem Driesen (08).

VIII.C.03. **De Burcht**

Bronnen.

- 01.-Erfenis-licitatie: (afgeleid van het Latijn licitatio = het bieden bij verkoping). Verkoop door de gezamenlijke deelgenoten aan één van hen bij het opheffen van de onverdeeldheid.
- 02.-S.A.St-Truiden.-gemeente Brustem.-Notulenboek van de gemeenteraad 1923-1938, nr.172.2: 504.6. Gemeenteraad van 04 april 1938.
- 03.-Bewaring van het Kadaster te Hasselt- St-Truiden 11de afdeling: Brustem, document nr.212, kadastrale legger 1845 e.v. (artikels 33, 86, 89, 491, 1205, 1675) en document nr. 223.
- 04.-A.Claassen.-'Van mottoren tot kasteel', Tongeren, 1970, blz.51-53. Publikatie van het Gallo-Romeins Museum, nr.14.
- 'Middeleeuwse burchten in Limburg: Van mottoren tot kasteel' tentoonstellingscatalogoog, Tongeren 1970, nr.133.
- 05.-K.Sironval.-'Het burchtcomplex van Brustem', studie ter herwaarderung van de site, rapport, St-Truiden 1986.
- 06.-E.Dupae en R.Vanhaeren.-'Inrichtings- en beheersplan van de burchtheuvel en omgeving te Brustem, rapport Limburgse Intercommunale voor Milieubeheer, Hasselt, 1986.
- 07.-Burchtwacht Brustem, folder, Brustem, 1988.
-Koning Boudewijnstichting.-'Munumentenzorg ieders zorg: Verenigingen zetten zich in voor munumenten', programma 1988-89, Brussel, 1988, blz.16-17: 'Brustem, burchtsite'.
- 08.-Driesen Willem.-'Brustem: grensburcht en Loonse vrijheid', 1988.

